

ม.ร.ว.คึกฤทธิ์

ทำเนียบนามภาค ๑

สมเด็จพระศรีพัชรนทราบรมราชินีนาถ

• พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

สมเด็จพระราชเลขาณัฎฐ์ให้พิมพ์

พระราชทานในงานศพ

เจ้าจอมมารดาเดิม ในรัชกาลที่ ๕

พ. ศ. ๒๔๕๗

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เจริญผล ถนนเจริญกรุง

กรุงเทพฯ ฯ

ทำเนียบนามภาค ๑

สมเด็จพระศรีพรินทราบรมราชินีนาถ

พระบรมราชชนนีพันปีหลวง

มีพระราชเสาวนีย์ดำรัสสั่งให้พิมพ์

พระราชทานในงานศพ

เจ้าจอมมารดาเอน ในรัชกาลที่ ๕

พ. ศ. ๒๔๕๗

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เจริญผล ถนนเจริญกรุง

กรุงเทพฯ ฯ

คำนำ

สมเด็จพระศรีพชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพระพันปีหลวง ทรงรับพระราชธุระเป็นเจ้าภาพดงศพเจ้าจอมมารดาเอนในรัชกาลที่ ๔ มีพระราชเสาวนีย์ดำรัสสั่งให้กรรมการหอพระสมุดวชิรญาณ เลือกรวบรวมหนังสือที่จะพิมพ์แจกในงานศพ ซึ่งจะได้ พระราชทานเพลิงที่วัดราชาธิวาส ใน พ. ศ. ๒๔๕๗ นี้ กรรมการเห็นพร้อมกันว่า นามต่าง ๆ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์แต่รัชกาลก่อน ๆ มา โปรดให้ชานเป็นทำเนียบไว้ ดังเช่น นามพระราชวัง นามพระที่นั่ง นามประคู นามบ่อน เป็นต้น ตลอดจนนามราชพาหนะมีอยู่มาก แต่มักจะเพรา ๆ ยังไม่ได้รวบรวมพิมพ์เข้าไว้ในตอนเดียวกัน จึงไม่มีผู้ใดรู้ หรือรู้แต่ดัดแปลงเป็นอันมาก ใช้แต่เท่านั้น บางทมราชการจะเรียกกันทำเนียบนาม เคยหาไม่ได้ก็มี ถ้ารวบรวมไว้ได้เสียสักที จะเป็นประโยชน์ทั้งในทางเก็บรักษานามเก่า เป็นประโยชน์ในทางพงษาวดาร แดเป็นประโยชน์ให้เกิดความรู้แก่ผู้เล่าเรียนทั้งปวง ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นควรรวบรวมพิมพ์ทำเนียบนาม เป็นหนังสือสำหรับพระราชทานแจกในงานศพเจ้าจอมมารดาเอน ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูล สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีที่ทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย จึงได้พิมพ์หนังสือเล่มนี้

ในการที่สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี ทรงรับพระราชธุระเป็นเจ้าภาพงานศพเจ้าจอมมารดาเอนครั้งนี้ ถ้าผู้ใดได้ทราบประวัติของเจ้าจอมมารดาเอน จะเป็นญาติของท่านก็ตาม หรือมิใช่ญาติของท่านก็ตาม ทุก ๆ คนคงจะอนุโมทนาสาธุการในพระราชกุศลแด่พระกรุณาคุณ

(๒)

ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ซึ่งได้ทรงบำเพ็ญในครั้งนั้นทว่า เพราะฉะนั้น
ข้าพเจ้าขอกล่าวประวัติของเจ้าจอมมารดาเอนไว้ โดยสังเขปต่อไปนี้

เจ้าจอมมารดาเอน เกิดเมื่อปีพุทธศักราช พ.ศ. ๒๓๘๒ เป็นธิดา
หลวงปรานีประชาชน ยกบัตรกรุงเก่า ได้ถวายตัวทำราชการฝ่ายใน ๙
รัชกาลที่ ๔ เป็นเจ้าจอมมารดา มีพระเจ้าลูกเธอ พระองค์หญิงพระองค์ ๑
คือ พระองค์เจ้าอนงค์นพคุณ แต่สิ้นพระชนม์เสียเมื่อ บวช พ.ศ. ๒๔๒๗
ในรัชกาลที่ ๕ เมื่อเจ้าจอมมารดาเอนเหลือแต่ตัวคนเดียวแล้วก็ออกมา
อยู่นอกวังบ้าง เข้าไปอยู่ในพระบรมมหาราชวังบ้าง สุดท้ายมีความผัด
รักษาทะเลพระเกียรติยศแต่บัดนั้นคิดมาด้วยดั้นมาปฏิบัติ จน พ.ศ. ๒๔๔๗
ท่านมีอาการป่วย ออกมารักษาตัวอยู่ที่วังพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง
สรรพศาสตร์ภูกิจ ถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๖
คำนวณอายุได้ ๗๕ ปี

ในการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ ข้าพเจ้ามีความเสียตายน้อยหนึ่งด้วยมี
เวลาน้อยเต็มที ทั้งการพิมพ์หนังสือจากในงานพระศพในงานศพคราวนี้มาก
เรื่องหลายรายด้วยกัน จนเจ้าพนักงานหอพระสมุดมีพระราชวรวงษ์เธอ กรม
หมื่นกวีพจน์สุปรีชาเป็นต้น ต้องทำงานทั้งกลางวันกลางคืน ใช้แต่เท่านั้น
โรงพิมพ์บรรดาที่จะทำการได้ให้พอใจ ก็คิดงานเหลือมือหมดทุก ๆ โรง
หนังสือเรื่องทำเนียบนามนี้ลงมือทำที่หลัง ไม่มีโรงพิมพ์ โรงใดที่จะรับทำแต่

(๓)

โรงเดี่ยวให้แล้วทันกำหนด ต้องเกณฑ์ ให้ แบ่งกันทำถึงสามโรงพิมพ์
เพราะฉนั้นถ้าท่านผู้ ได้อ่านหนังสือเรื่องนี้ พบความวิปลาศพลาดพลั้งอยู่
แห่งใดบ้าง ขอจงอภัยโทษแก่กรรมกรหอพระสมุดด้วย เทอญ.

ทำของพิมพ์

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๗

NATIONAL LIBRARY

สารบัญ

ตอน ๑

นามพระราชวัง	หน้า ๑
นามพระตำหนักที่เสด็จประทับแรมประพาศ	,, ๒
นามพระที่นั่งแต่ที่ต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวัง	,, ๘
นามพระที่นั่งที่พระราชวังสวนดุสิต	,, ๒๓
นามพระที่นั่งที่พระราชวังบวร	,, ๒๓
นามพระที่นั่งที่พระราชวังบางปิ่น	,, ๒๖
นามพระที่นั่งที่พระราชวังจันทร์เกษม	,, ๒๗
นามพระที่นั่งที่เมืองสมุทรปราการ	,, ๒๘
นามพระที่นั่งที่พระนารายณ์ราชนิเวศน์เมืองลพบุรี	,, ๒๘
นามพระที่นั่งที่พระราชวังสนามจันทร์เมืองนครปฐม	,, ๒๙
พระที่นั่งเมืองราชบุรี	,, ๒๙
นามพระที่นั่งที่พระนครคีรี เมืองเพชรบุรี	,, ๓๐

ตอน ๒

นามพระที่นั่งแต่สถานต่าง ๆ ที่เกาะสีชัง	,, (๓)
---	--------

ตอน ๓

นามประตูต่าง ๆ รอบกำแพงพระบรมมหาราชวังชั้นนอกแต่ชั้นใน	,, ๓๓
นามประตูต่าง ๆ รอบกำแพงพระราชวังบวร	,, ๓๖
นามประตูพระราชวังบางปิ่น	,, ๓๙

(๒)

นามประตูประราชวังสวนดุสิต	หน้า ๔๐
นามประตูประทศัณฐ์เมืองเพชรบุรี	,, ๔๑
นามบ่อมต่าง ๆ รอบกำแพงพระบรมมหาราชวัง	,, ๔๒
นามบ่อมต่าง ๆ รอบกำแพงพระราชวังบวร	,, ๔๔
นามบ่อมตามกำแพงพระนครชั้นนอก	,, ๔๕
นามบ่อมรอบคลองผดุงกรุงเกษมแต่ฝั่งตะวันตก	,, ๔๖
นามบ่อมที่ตั้งอยู่ในเขตรเมืองนครเขื่อนขันธ์	,, ๔๗
นามบ่อมที่ตั้งอยู่ในเขตรเมืองสมุทรปราการ	,, ๔๘
นามบ่อมต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ตามปากอ่าวแต่หัวเมืองชายทะเล	,, ๔๘
นามบ่อมเมืองเพชรบุรี	,, ๔๙

ตอน ๔

ระวางเรือพระที่นั่งแลเรือกระบวน	,, ๑
นามพระยาช้างกรุงรัตนโกสินทร์	,, ๑๘
ระวางช้างคัน	,, ๔๑
ระวางม้าคัน	,, ๔๙
นามบนใหญ่	,, ๕๒
นามบนจาง	,, ๕๔

ทำเนียบนามภาค ๑

๑ นามพระราชวังแดพระตำหนักเป็นที่เสด็จประทับ

ในกรุงเทพ ฯ

๑ พระบรมมหาราชวัง สร้างพร้อมกับกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชกาลที่ ๑
๒ พระราชวังเดิม เรียกนามนี้ด้วยเป็นพระราชวังกรุงธนบุรี
พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้เสด็จประทับอยู่เมื่อเป็นกรม
พระราชวังบวร แดพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จ
ประทับอยู่เมื่อก่อนทรงพระผนวชเป็นพระภิกษุ เสด็จขึ้นพระราชทานให้เป็น
โรงเรียนนายเรือ.

๓ พระราชวังบวรสถานมงคล กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท
ทรงสร้างเมื่อประดิษฐานกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นที่ประทับของกรมพระราช
วังบวรต่อมา เว้นแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตแล้ว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ได้เสด็จขึ้นไปประทับบ้างเป็นครั้งคราว.

๔ พระราชวังหน้าทูลกระหม่อม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
สร้างเป็นที่เสด็จประพาส อยู่ฝั่งตะวันตกทางคลองมอญ เสด็จขึ้น
ให้เป็นที่ใช้ราชการกรมทหารเรือ.

๕ พระราชวังปทุมวัน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
สร้างเป็นที่ประพาศ เดิมนั้นไม่ได้ใช้เป็นพระราชวัง.

๖ พระราชวังสราญรมย์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสร้าง แต่เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
เมื่อก่อนเสวยราชย์.

๗ พระราชวังสวนดุสิต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสร้าง.

กรุงเก่า

๘ พระราชวังหลวง สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงสร้างพร้อมกับ
สร้างกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ว่างมาตั้งแต่กรุงเก่า.

๙ พระราชวังจันทร์เกษม สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสร้างแต่
เมื่อก่อนเสวยราชย์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช แลสมเด็จพระเจ้า
บรมโกษาได้เสด็จประทับอยู่บ้าง แต่เมื่อครั้งกรุงเก่า ตั้งแต่แผ่นดิน
สมเด็จพระเพทราชา เป็นที่ประทับของกรมพระราชวังบวรเป็นพนาถึง
ครั้งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนา
แต่เสด็จขึ้นไปประทับเป็นครั้งเป็นคราวเวลาเสด็จประพาศกรุงเก่า ในรัชกาล
ที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้เสด็จไปประทับ
เป็นครั้งคราว เดิมนั้นพระราชทานให้เป็นที่ว่าการมณฑลกรุงเก่า.

๑๐ พระราชวังบางปอิน สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงสร้างเป็นที่
เสด็จประพาศแต่ครั้งกรุงเก่า มาถึงกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนายังไม่ทันสำเร็จดี ถึงรัชกาลที่ ๕ พระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาเป็นที่ประทับเวลาเสด็จ
ประพาศต่อมา.

เมืองลพบุรี

๑๑ พระนารายณ์ราชินเฝ้า เห็นจะเป็นที่วังเดิมแต่ครั้งสมเด็จพระ
รามาธิบดี แต่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสถาปนาขึ้นเป็นพระราชวัง
ที่ประทับเวลาเสด็จประพาศ ถึงกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาเป็นพระราชวัง ประทับเวลาเสด็จขึ้นไป
ประพาศ ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เคย
เสด็จไปประทับ เดิมพระราชนิพนธ์ให้ เป็นที่ว่าการเมือง.

เมืองสระบุรี

๑๒ พระราชวังธารเกษมที่พระพุทธบาท สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง
ทรงสร้าง เป็นที่ประทับเวลาเสด็จไปนมัสการพระพุทธบาท แลเป็นที่
ประทับของพระเจ้าแผ่นดินในชนกรุงเก่าต่อมา จนเสียกรุงเก่าจึงร้าง.

เมืองพิษณุโลก

๑๓ พระราชวังจันทร์ เข้าใจว่าจะเป็นที่วังมาแต่ครั้งพระมหาธรรมราชา
เมืองพิษณุโลก เป็นที่ประทับของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แลเจ้านาย
ครองกรุงเก่าที่ได้ครองเมืองพิษณุโลกต่อมา จนเลิกประเพณีเจ้านายครอง
เมืองพิษณุโลกจึงร้าง.

เมืองเพชรบุรี

- ๑๔ พระนครศรี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้าง
 บนยอดเขามหาสุวรรณคี เป็นที่ประทับเวลาเสด็จประพาส ถึงรัชกาลที่ ๕
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้เสด็จไปประทับหลายคราว.
 ๑๕ พระราชวังบ้านปืน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงสร้าง ได้เสด็จไปประทับแต่พระที่นั่งยังสร้างไม่ทันสำเร็จก็เสด็จสวรรคต.

เมืองราชบุรี

- ๑๖ พระราชวังบนยอดเขาศักนารก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัวทรงสร้าง ได้เสด็จไปประทับเวลาเสด็จไปประพาสคราว ๑
 หรือ ๒ คราว.

เมืองนครปฐม

- ๑๗ พระนครปฐม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง
 เป็นที่ประทับเวลาเสด็จออกไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ ถึงรัชกาลที่ ๕
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้เสด็จออกไปประทับ ๒ คราว
 ดำหนักในบริเวณพระนครปฐมนั้นทนต์โตรมปรักหักพัง ต้องรื้อ คงเหลือแต่
 ตัวพระที่นั่ง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ ใช้เป็นที่ทำการศุขาภิบาล
 สำหรับเมืองนครปฐม.

- ๑๘ พระราชวังสนามจันทร์ เป็นที่พระราชวังเดิมแต่ครั้งเมืองนครปฐม
 เป็นราชธานีในโบราณสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
 สร้างดำหนักที่ประทับ เวลาเสด็จออกไปประพาส แต่เมื่อเสด็จดำรง

๕
พระเกียรติยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ครั้นเสด็จเถลิงถวัลยราชย์
แล้วจึงโปรดให้ สร้างเป็นพระราชวัง.

เมืองสมุทรปราการ

๑๙ พระราชวังเกาะสีชัง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสร้าง ยังไม่ทันสำเร็จ เสด็จโปรดให้ ใช้เป็นโรงเรียน.

เมืองระนอง

๒๐ พระที่นั่งวิมานสวรรค์ สร้างในรัชกาลที่ ๕ เมื่อพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จไปประพาศเมืองระนอง.

NATIONAL LIBRARY

พระตำหนักที่เสด็จประทับแลประพาศ

ในกรุงเทพ ฯ

๓ พระตำหนักพญาไท พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสร้าง เดียวกันเป็นที่ประทับสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ
พระบรมราชชนนี พระพันปีหลวง.

๒ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
อยู่หัว ทรงสร้างเป็นที่ประทับ.

๓ พลับพลาที่ท้องสนามหลวงที่ทำพระจรดพระนังคัล แลพระพรณสาคร
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง รื้อเสียแต่ในรัชกาลที่ ๕ แล้ว.

กรุงเก่า

๔ พระตำหนักท่าเจ้าสนุก อยู่ฝั่งขวานอกกรุงท่าเรือพระบาท สมเด็จพระ
พระเจ้าทรงธรรมทรงสร้างก่อน แล้วสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงสถาปนา
ต่อมา ร้างเมื่อเสียกรุงเก่า.

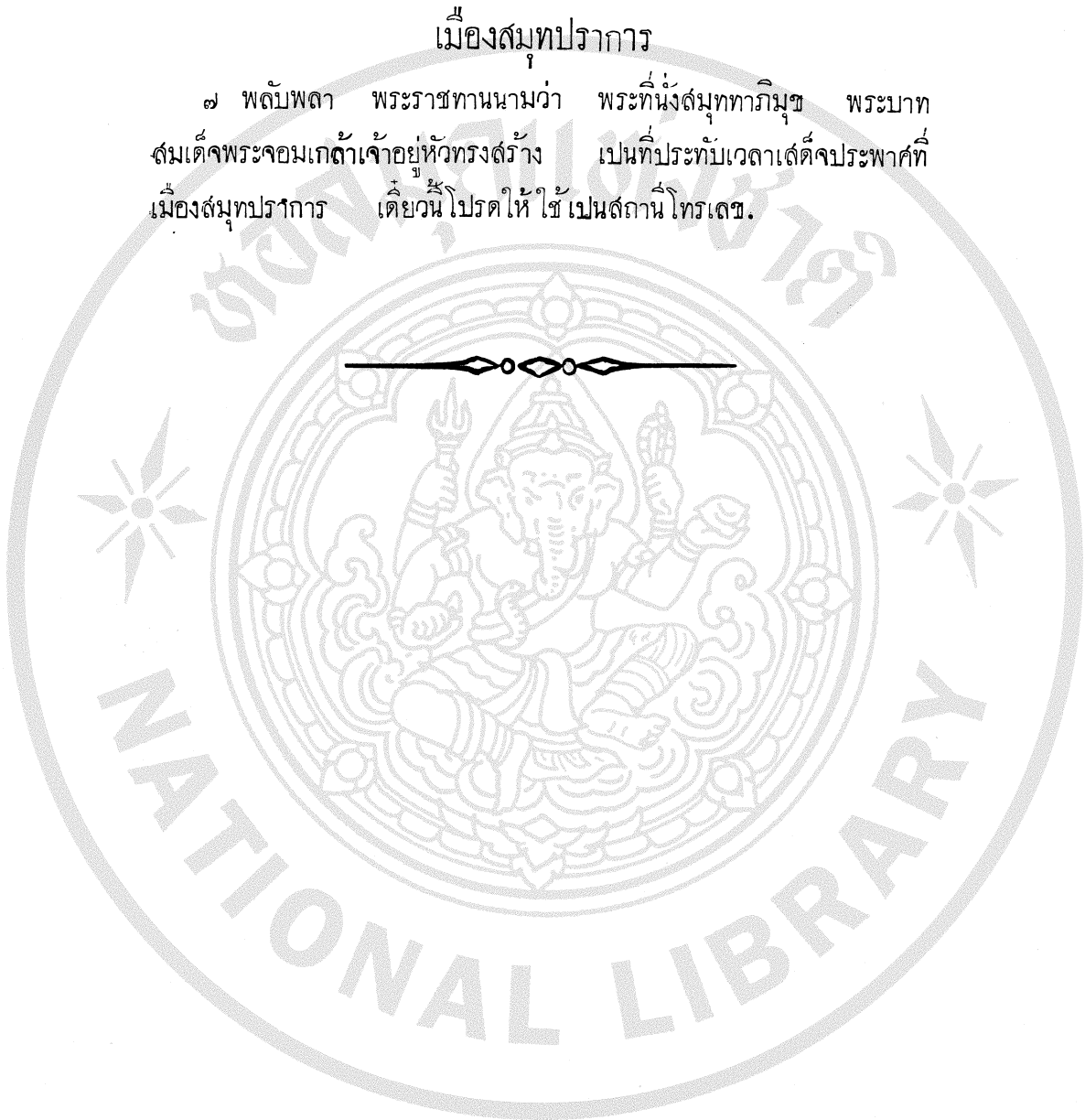
๕ พระตำหนักพระนครหลวง เห็นจะสร้างแต่สถาปนาสมัยเดียวกับ
พระตำหนักท่าเจ้าสนุก เพราะเป็นที่ประทับร้อนในระยทางเสด็จไปพระ
พุทธบาท.

เมืองลพบุรี

๖ พระตำหนักเทพนคร สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงสร้างเป็นที่
ประพาศ เห็นจะสร้างแต่เมื่อต้นรัชกาลนั้น.

เมืองสมุทรปราการ

๗ พัลลพดา พระราชทานนามว่า พระที่นั่งสมุทรทาสิมุข พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้าง เป็นที่ประทับเวลาเสด็จประพาสที่
เมืองสมุทรปราการ เดิมนั้นโปรดให้ ใช้เป็นสถานที่ทอด

๒ นามพระที่นั่งแลที่ต่าง ๆ

ในพระบรมมหาราชวัง

- (๑) พระที่นั่ง “ไชยชุมพล” เป็นพระที่นั่งองค์เล็ก ตั้งอยู่บน
กำแพงพระบรมมหาราชวัง ด้านตะวันออก ตรงศาลายุทธนาธิการ สร้าง
ในรัชกาลที่ ๔
- (๒) พระที่นั่ง “ภูวณภพ” เป็นหอโถงปีกเกา ตั้งอยู่เหนือพระ
ที่นั่งอนันตสมาคม ในกำแพงพระ
บรมมหาราชวังด้านตะวันออก สร้าง
ในรัชกาลที่ ๔ แต่บัดนี้โปรดเกล้าฯ
ให้รื้อเสียแล้ว
- (๓) พระที่นั่ง “สุทไธสวรรย์ หรือ สุทไธสวรรยปราสาท” เป็นพระที่นั่ง
องค์ใหญ่ ตั้งอยู่บนกำแพงพระบรม
มหาราชวังด้านตะวันออก แถวถนน
สนามไชย เป็นที่สำหรับเสด็จออก
ประทับทอดพระเนตรพระราชพิธีอันมี
กระบวนแห่ต่าง ๆ สร้างในรัชกาลที่ ๓
- (๔) พระที่นั่ง “อนันตสมาคม” เป็นพระที่นั่งองค์ใหญ่ ตั้งอยู่ใน
กำแพงพระบรมมหาราชวัง หลังพระ
ที่นั่งสุทไธสวรรย์ สร้างในรัชกาลที่ ๔

๘
 ครั้นรัชกาลที่ ๕ พระที่นั่งเกล้าฯ ปรดเกล้า ฯ ให้รื้อเสียแล้วสร้างขึ้น
 แทนที่พระราชวังสวนดุสิต

- (๕) พระที่นั่ง “บรมพิมาน” ๑
 (๖) พระที่นั่ง “นงคราญดโสมสร” ๑
 (๗) พระที่นั่ง “จันทรพิทยโสภา” ๑
 (๘) พระที่นั่ง “ภาณุมาศจำรูญ” ๑
- ทั้ง ๔ องค์ ในครั้งอดีตอยู่ด้านหลังพระ
 ที่นั่งอนันตสมาคม สร้างในรัชกาล
 ที่ ๔ บัดนี้ได้รื้อเสียแล้ว แต่พระ
 ที่นั่ง “ภาณุมาศจำรูญ” ยกมาพระ
 ราชทานเป็นนามองค์ที่สร้างขึ้นใหม่ใน
 รัชกาลที่ ๕ ณที่โรงแสงเก่า ข้าง
 ถนน ออกวัดพระศรีรัตน ศาลา ราม
 แต่พระที่นั่งจันทรพิทยโภาสนั้น ใน
 รัชกาลปัจจุบันนี้ ปรดเกล้า ฯ ให้
 สร้างขึ้นใหม่ที่ศาลา พระที่นั่งอมรินทร
 วิจิตรด้านตะวันออก ที่ตรงพระที่นั่ง
 ราชฤดีแต่ก่อน
 (๙) “หอแก้ว” เป็นที่ไว้เทวรูป เหมือนอย่างศาล
 พระภูมิ แต่เป็นที่โหรมาทำการอยู่ที่

- โรงแสงเก่า ข้างพระที่นั่งภาณุมาศ
จามรทิศคือนอกเฉียงใต้ สร้างใน
รัชกาลที่ ๔
- (๓๐) พระที่นั่ง “มูถมนเทียร” ตั้งอยู่ตรงประตูแถวพระราชวัง ด้านข้าง
ขวา สร้างในรัชกาลที่ ๔ ครั้น
รัชกาลที่ ๕ โปรดเกล้าฯ ให้รื้อไป
สร้างไว้ ณ วัดเชมาภิรตาราม
- (๓๑) “หอ-เสถียรธรรมปริต” เป็นหอเล็ก ๒ ชั้น ตั้งอยู่ด้านข้างเหนือ
หรือข้างซ้าย แห่งพระที่นั่งอนันต
สมาคม สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๓๒) “หอ ราชฤทธิรุ่งโรจน์” ตั้งอยู่ในหมู่ พระที่นั่งอนันตสมาคม
สร้างในรัชกาลที่ ๔ ครั้นรัชกาลที่ ๕
โปรดเกล้าฯ ให้รื้อเสียแล้วภายหลัง
โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นใหม่ที่พระ
ราชวังสราญศิลป พระราชทานนามว่า
“ตำหนักราชฤทธิรุ่งโรจน์”
- (๓๓) พระที่นั่ง “โกชนดิศาสด์” เป็นพระที่นั่งองค์เล็ก ตั้งอยู่ในหมู่
พระที่นั่งอนันตสมาคม โปรดเกล้าฯ
ให้รื้อเสียแล้ว
- (๓๔) พระที่นั่ง “ประพาศพิพิธภัณฑ” ตั้งอยู่ ในหมู่พระที่นั่งอนันตสมาคม
สร้างในรัชกาลที่ ๔ ครั้นรัชกาลที่ ๕

พระที่นั่งศิวาลัยมหาปราสาท

(๑๖) “พระพททณเวศ”

(๑๗) พระที่นั่ง “พุทธมณฑลเทยร”

คือ หมู่พระที่นั่ง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาไลย ทรงสร้าง
อยู่ในกลางพระพุทธรูปองค์ พระที่นั่ง
นั้นเป็น ๓ หลังอย่างพระที่นั่งจักรพรรดิ
พิมาน แต่ไม่เรียงกันเป็น ๓ หลังแผด
หลังเหนือหลังได้ ซึ่งเหมือนกันกับ
หลังควนคก ควนออกของพระที่นั่ง

จักรพรรดิพิมานนั้น หันด้านห่มกลอง
 เข้าชนหลังใหญ่ จึงแตกข้างต่าง
 เหมือนพระที่นั่งจตุรมุข แต่ครั้นเมื่อ
 เข้าไปในนั้น แดเห็นหลังกลางยาว
 หลังเหนือหลังใต้เป็นเหมือนมุขไม่เป็น
 พระที่นั่ง ๓ หลังแผด หลังใหญ่ประดิษ
 ฐานพระเจดีย์ กว้างใหญ่ หลังใต้ ประ
 ดิษฐานพระพุทธรูปสี่หิ๊งค์ หลังเหนือ
 เป็นที่สำหรับทำบุญพระบรมอัฐิ
 พระที่นั่งพุทธมณฑลเศวตฉัตร โปรด
 เกด ๗ ให้ รื้อแล้ว

(๓๘) “พระพุทธรูปรัตนสถาน”

เป็น พระอุโบสถประดิษฐานพระพุท
 ธรูปรัตน ตั้งอยู่ตรงหน้าพระที่นั่งพุทธ
 มณฑลเศวต ฉัตรสร้างในรัชกาลที่ ๔

(๓๙) พระที่นั่ง “มโหสิพรพราสาท”

ตั้งอยู่หลังพระพุทธรูปมณฑลเศวต ฉัตรสร้างใน
 รัชกาลที่ ๔

(๔๐) “พระที่นั่งทรงผนวช”

ตั้งอยู่ด้านเหนือ พระพุทธรูปรัตนสถาน
 สร้างในรัชกาลที่ ๕

เป็นที่ประทับเมื่อทรงพระผนวช แต่
 บัดนี้โปรดเกล้า ๗ ให้ รื้อไปสร้างไว้

ที่วัดเบญจมบพิตร อันเป็นที่บริเวณ

ภูพระธรรมวโรดมอยู่เดี๋ยวนี้

- (๒๑) พระที่นั่ง “จักรพรรดิพิฆาน” เดิมเป็นนามพระที่นั่งหมู่ใหญ่ ตั้งแต่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย แด่คอเข้าไป บัดนี้คงเรียกแต่พระที่นั่งสูง ๓ องค์ คิดต่อกัน ตั้งอยู่ด้านข้างหลังพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ด้านเหนือมีท้องพระโรงหน้า ต่อกับพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ด้านใต้มีท้องพระโรงหลัง สร้างในรัชกาลที่ ๑

- (๒๒) พระที่นั่ง “ไพศาลทักษิณ” เป็นพระที่นั่งองค์ใหญ่หลังยาว ตั้งอยู่ด้านข้างขวาพระที่นั่งจักรกรัณหปราสาท แด่คิติด้อยด้านหลังพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย สร้างในรัชกาลที่ ๑

- (๒๓) พระที่นั่ง “อมรินทรวินิจฉัย” เป็นพระที่นั่งองค์ใหญ่ อันเป็นที่เสด็จออกมาเพื่พระราชาบุคคลในการพระราชพิธี ตั้งอยู่ด้านข้างขวาพระที่นั่งจักรกรัณหปราสาท สร้างในรัชกาลที่ ๑

- (๒๔) พระที่นั่ง “บุษบกมาตา” เป็นบุษบก อยู่ในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย

- วินิจฉัย นำพระทวารออกจากพระที่นั่ง
ไพศาลทักษิณ
- (๒๕) พระที่นั่ง “ราชฤดี” เป็นพระที่นั่งทรงสร้างในรัชกาลที่ ๔
ตั้งอยู่ด้านข้างขวาพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ต่อมาโปรดเกล้าฯ ให้รื้อ
สร้างขึ้นใหม่ที่พระราชวังสวนดุสิต
- (๒๖) พระที่นั่ง “สวามิภักดิ์” เป็นพระที่นั่งโถงเล็ก ตั้งอยู่ด้านข้าง
ซ้ายพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย สร้าง
ในรัชกาลที่ ๒
- (๒๗) พระที่นั่ง “ดุสิตาภิรมย์” ตั้งอยู่บนกำแพงด้านข้างซ้าย พระที่นั่ง
อมรินทรวินิจฉัย สร้างในรัชกาลที่ ๓
- (๒๘) พระที่นั่ง “ดุสิตาภิรมย์” เดิมตั้งอยู่ข้างประตูสนามราชกิจ ที่
เป็นพระที่นั่งจักรกริมหาปราสาทเดียว
นี้สร้างในรัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าฯ ให้
รื้อไปสร้างที่วัดราชบพิธนันทนาถมาแล้ว
- (๒๙) “หอศาสตราคม” ตั้งอยู่ด้านข้างทิศอีสาน แห่งพระที่นั่ง
อมรินทรวินิจฉัย สร้างในรัชกาลที่ ๓
- (๓๐) “หอพระสุราลัยพิมาน” (หรือที่เรียกว่า “หอพระเจ้า”)
ตั้งอยู่ด้านข้างขวา พระที่นั่งไพศาล
ทักษิณด้านตะวันออก สร้างใน
รัชกาลที่ ๑

(๓๑) “หอพระธาตุมณฑลไชย” (หรือที่เรียกว่า “หอพระบรมอิฐ”)

ตั้งอยู่ด้านข้างซ้าย พระที่นั่งไพศาล
ทักษิณ หรือริมประตูสนามราชกิจ
ซึ่งเป็นที่ถวายบังคม ในวันถือน้ำ

(๓๒) พระที่นั่ง “พิมานรัถยา”

พระพิพัฒน์สัตยา สร้างในรัชกาลที่ ๑
มีมุขกระดาน ค่อย้ายพระที่นั่งดุสิตมหา

ปราสาท ท้ายพระที่นั่งพิมานรัถยา

จึงมีพระปรกซ้ายหลังหนึ่ง ขวาหลัง

หนึ่ง ขวากกลางหลังหนึ่งเป็น ๓ หลัง

แต่มีพระปรกซ้ายปรกขวามีเรือน

จันทน์มาจตุรเขาสีเขียว ด้านเหนือทั้ง

สองข้าง ได้รื้อแต่เรือนจันทน์ พระ

ปรกยังตั้งอยู่ สร้างในรัชกาลที่ ๑

(๓๓) พระที่นั่ง “ดุสิตมหาปราสาท” เป็นพระที่นั่งองค์ใหญ่ ตั้งอยู่ใน

กำแพงแก้ว ด้านข้างซ้ายพระที่นั่ง

จักรกรัณหาปราสาท เดิมเมื่อแรก

สร้างในรัชกาลที่ ๑ เป็นปราสาทไม้

พระราชทานนามว่า อินทราภิเศกมหา

ปราสาท ถูกอสัณฐานไฟไหม้ จึงโปรด

ให้สร้างองค์ใหม่แทน พระราชทาน

นามว่า พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท

- (๓๔) พระที่นั่ง “ราชกรัณยสภา” ตั้งอยู่หลังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ด้านข้างขวา เป็นที่ประชุมเสนาบดี สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๓๕) พระที่นั่ง “อาภรณ์พิโมกขปราสาท” เป็นพระที่นั่งองค์เล็ก ตั้งอยู่บนกำแพงแก้ว ด้านข้างขวาพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๓๖) “หอเวทวิทยาคม” เป็นหอพราหมณ์ ตั้งอยู่ริมโรงเรียนราชกุมาร หรือเยื้องหน้าโรงกระด่าบ้น เก้าด้านเหนือ
- (๓๗) “หอธรรมดั่งเวช” ตั้งอยู่ริมประตูพรหมศรีสวัสดิ์ หรือด้านข้างซ้ายพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
- (๓๘) “หอนิเพรพทยา” เดิมเป็นหอราชพิธีกรรม อยู่ติดต่อกันกับหอธรรมดั่งเวช ริมประตูศรีสุนทร
- (๓๙) “เก๋งราชานุราชอาสน์” ตั้งอยู่ด้านขวามือออก แห่งเก๋งวรธำภิรมย์
- (๔๐) “เก๋งวรนาฏนารีเสวย” ตั้งอยู่ด้านใต้ แห่งเก๋งวรธำภิรมย์
- (๔๑) “เก๋งสมมติเทพยสถาน” ตั้งอยู่ด้านขวามือออก แห่งเก๋งวรธำภิรมย์
- (๔๒) “เก๋งดำรงาณูฆมาตยา” ตั้งอยู่ด้านเหนือแห่งเก๋งวรธำภิรมย์
- (๔๓) “เก๋งวรธำภิรมย์” ตั้งอยู่ตรงพระทวารเทเวศร์รักษา และอยู่ณท่ามกฉางเก๋งทั้ง ๔ ทิศถ่วงนามมาแต่บัดนี้ แต่เดิมเป็นที่ทรงนกแก้ว

เก่งทั้ง ๕ นั้สร้างในรัชกาลที่ ๔ บดิน

โปรดเกล้าฯ ให้ รื้อเสียสิ้นแล้ว

- (๔๔) พระที่นั่ง “มณฑลสถานบรมอาสน์” ตั้งอยู่ด้านตะวันออกข้างขวาแห่งท้อง
พระโรงกลาง พระที่นั่งจักรกรัณหิ
ปราสาท สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๔๕) พระที่นั่ง “สมมติเทวราชูปบัติ” ตั้งอยู่ด้านตะวันตกข้างซ้าย แห่งท้อง
พระโรงกลาง พระที่นั่งจักรกรัณหิ
ปราสาท สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๔๖) พระที่นั่ง “ดำรงสวัสดิคือนัญวณ” ตั้งอยู่ด้านตะวันตก ติดต่อกับ
พระที่นั่งสมมติเทวราชูปบัติ สร้าง
ในรัชกาลที่ ๕
- (๔๗) พระที่นั่ง “นิพัทธพงษ์ถาวรวิจิตร” ตั้งอยู่ด้านตะวันออก ติดต่อกับ
พระที่นั่งมณฑลสถานบรมอาสน์ สร้างใน
รัชกาลที่ ๕
- (๔๘) พระที่นั่ง “บรมราชสถิตยมโหฬาร” ตั้งอยู่ข้างทิศใต้ติดต่อกับพระ
ที่นั่งจักรกรัณหิปราสาท สร้างใน
รัชกาลที่ ๕
- (๔๙) พระที่นั่ง “อมรพิมานมณ” พระที่นั่งองค์กลางตั้งอยู่ด้านใต้ติดต่อ
กับ พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร
สร้างในรัชกาลที่ ๕

- (๕๐) พระที่นั่ง “สุทธาสถาภิรมย์” ตั้งอยู่ด้านตะวันออก หลังพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬารสร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๕๑) พระที่นั่ง “บรรณาคมสรณีย์” ตั้งอยู่ด้านตะวันตกหลังพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๕๒) พระที่นั่ง “ราชปรารภไทย” ตั้งอยู่ด้านตะวันตก ระหว่างพระที่นั่งดำรงสวัสดิ์ดิยอนิวงษ์ และพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๕๓) พระที่นั่ง “เทพนิมิตนันทยากร” ตั้งอยู่ด้านตะวันออกระหว่างพระที่นั่งนิพัทธพงษ์ถาวรวิจิตร และพระที่นั่งบรมราชสถิตย์มโหฬาร สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๕๔) พระที่นั่ง “จักรกริมหาปราสาท” เป็นพระที่นั่งใหญ่ ๓ องค์ ติดต่อกัน แด่ท้องพระโรงกลาง ตั้งอยู่ด้านข้างเหนือตรงประตูพิมานไชยศรี สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๕๕) “วัด-พระศรีรัตนศาสดาราม” ตั้งอยู่ด้านเหนือแห่งพระบรมมหาราชวังชั้นใน หรือเหนือพระที่นั่งภาณุมาศจำรูญองค์ที่สร้างใหม่ สร้างในรัชกาลที่ ๑

- (๕๖) “หอพระคันธารราษฎร์” ตั้งอยู่หน้าพระอุโบสถ พระพุทธรัตนปฏิมากร เป็นที่ประดิษฐานพระคันธารราษฎร์ สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๕๗) “หอพระราชกษมาสูตร” อยู่หลังพระอุโบสถ พระพุทธรัตนปฏิมากรด้านเหนือ สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๕๘) “หอพระราชพงษานุสร” อยู่หลังพระอุโบสถ พระพุทธรัตนปฏิมากรด้านใต้ สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๕๙) “พระโพธิธาตุพิมาน” อยู่ระหว่างกลาง หอพระราชกษมาสูตร แลหอพระราชพงษานุสร (เป็นรูปมณฑปประดิษฐาน ปรางค์องค์เล็กในที่นั่ง) สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๖๐) “พระพุทธปรางคปราสาท” เป็นปราสาททยอดปรางค์องค์ใหญ่ ตั้งอยู่บนพนัชนสูง มีกำแพงแก้วเหนือพระอุโบสถ พระพุทธรัตนปฏิมากร สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๖๑) “พระมณฑป” อยู่หลังพระพุทธปรางคปราสาท ด้านตะวันตก สร้างในรัชกาลที่ ๑
- (๖๒) “พระศรีรัตนเจดีย์” เป็นเจดีย์องค์ใหญ่ อยู่หลังพระมณฑปด้านตะวันตก สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๖๓) “พระนครวัดจำลอง” อยู่หลังพระพุทธปรางคปราสาท เหนือ

พระมณฑป สร้างในรัชกาลที่ ๔

(๒๔) “หอพระมณฑป” อยู่เหนือพระพุทธรูปปางคปราสาท ริม
บ่อน้ำ เป็นที่เก็บหนังสือพระไตรปิฎก
สร้างในรัชกาลที่ ๑

(๒๕) “หอพระนาค” อยู่เหนือพระศรีรัตนเจดีย์ เดิมเป็นที่
ประดิษฐานพระนาค แต่เดิมนั้นเป็นที่
ประดิษฐานพระอิศวร พระบรมวงษา
นุวงศ์ สร้างในรัชกาลที่ ๑

(๒๖) “พระวิหารยอด” อยู่ในระหว่างหอพระนาค กับหอพระ
มณฑปพระธรรม เป็นที่ประดิษฐาน
พระนาค แดพระพุทธรูปอื่นอีกเป็น
อันมาก สร้างในรัชกาลที่ ๓

นามพระที่นั่งในพระนครเดิมนั้น

พระที่นั่งที่ทำการราชวัติฐาน ๔ องค์

(๑) พระที่นั่ง “ชลัศณพินาน” องค์เล็กหลังสูงริมน้ำ ตรงสวนน้ำ
ขึ้นมา สร้างในรัชกาลที่ ๔ รื้อแล้ว

(๒) พระที่นั่ง “ทิพยสถานเทพยสถิตย์” องค์ใหญ่มีฝารอบ ต่อพระที่นั่ง
ชลัศณพินานเข้ามา สร้างในรัชกาล
ที่ ๔ รื้อแล้ว.

(๓) พระที่นั่ง “ราชกิจวินิจฉัย” เป็นพระที่นั่งโถงองค์ใหญ่ ด้านข้าง

เหนือแห่งพระที่นั่ง ทิพยสถานเทพย

สถิตยนั้น สร้างในรัชกาลที่ ๔

- (๔) พระที่นั่ง “อนงค์ ในสราญรมย์” องค์ใหญ่ทางด้านใต้แห่งพระที่นั่ง
ราชกิจวินิจฉัย เป็นที่สำหรับช้างใน
ประทับ สร้างในรัชกาลที่ ๔ แต่
บัดนี้โปรดเกล้าฯ ให้รื้อเสียแล้ว.

พระที่นั่งที่พระราชวังสวนกุหลาบ

- (๑) “พระที่นั่งอนันตสมาคม” เป็นพระที่นั่งองค์ใหญ่ อยู่ในสวน
แป๊ะเต่ง เริ่มสร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๒) “พระที่นั่งนิรมิตศานน” เป็นหอคอย อยู่ในสวนแง่เต่งมุม
คว้นออกเฉียงเหนือ (คือภูวดลทิศใน
เดียน)
- (๓) “พระที่นั่งอัมพรสถาน” เป็นพระที่นั่งอยู่ในสวนแง่เต่ง สร้าง
ในรัชกาลที่ ๕
- (๔) “พระที่นั่งวิมานเมฆ” เป็นพระที่นั่งอยู่ริมอ่างหยก สร้างใน
รัชกาลที่ ๕
- (๕) “พระที่นั่งอภิเศกคฤาสิต” เป็นพระที่นั่งชั้นเดียวหลังยาว อยู่ตรง
หน้าพระที่นั่งวิมานเมฆ ทิศคว้นออก
สร้างในรัชกาลที่ ๕

- (๖) “พระตำหนักราชฤทธิรุ่งโรจน์” อยู่ในสวนแง่เต่ง เยื้องหลังพระที่นั่ง
อภิเศกดุสิต ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๗) “หอโขนดินลาด” จะสร้างชั้นใหม่ เป็นที่ไว้เครื่องทอง
จัดโต๊ะเสวย
- (๘) “หอประพาศพิพิธภินท์” จะสร้างชั้นใหม่ เป็นที่ไว้เครื่องกมดั่ง
- (๙) “พระตำหนักควนิวิดาศ” จะสร้างชั้นใหม่ เป็นพระตำหนักใน
สวนญี่ปุ่น ตรงข้ามกับพระตำหนัก
ราชฤทธิรุ่งโรจน์
- (๑๐) “พระที่นั่งราชฤดี” อยู่ในสวนแง่เต่ง ทิศใต้แห่งสนาม
หน้าพระที่นั่งอมพรสถาน สร้างใน
รัชกาลที่ ๕
- (๑๑) “พระที่นั่งสัตตภิรมย์” อยู่ในสวนแง่เต่ง ทิศเหนือแห่งสนาม
หน้าพระที่นั่งอมพรสถาน สร้างใน
รัชกาลที่ ๕
- (๑๒) “พระตำหนักอุดมวนาภรณ์” จะสร้างชั้นใหม่ อยู่ในวังจันทน์
- (๑๓) “พระตำหนักสโมสรพลกาจ” เป็นพระตำหนัก อยู่ในเขตรแห่ง
สโมสรเสือป่า สร้างในรัชกาล
ปัจจุบัน
- (๑๔) “พระโรงวรรณานารีเสพย์” จะสร้างชั้นใหม่ อยู่ในสวนสุนันทา

พระที่นั่งที่พระราชวังบวร

- (๑) พระที่นั่ง “ศิวโมกษพิมาน” ตั้งอยู่ด้านตะวันออกใต้พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ เป็นหอพิพิธภัณฑสถานเดียวในวังในรัชกาลที่ ๑
- (๒) พระที่นั่ง “อิสราวิจิตร” เป็นท้องพระโรง ตั้งอยู่ด้านตะวันออกหลังพระที่นั่งพุทไธสวรรย์. สร้างในรัชกาลที่ ๑
- (๓) พระที่นั่ง “พุทไธสวรรย์” ตั้งอยู่ด้านตะวันออกเหนือพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน หลังพระที่นั่งคชกรรมประเวศ ซึ่งเป็นหอพระดีหังค์ แดหอพิพิธภัณฑสถานเดียว สร้างในรัชกาลที่ ๑
- (๔) พระที่นั่ง “คชกรรมประเวศ” ตั้งอยู่หน้าพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ เหนือพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๕) พระที่นั่ง “อิศเรศร์ราชานุสรณ์” ตั้งอยู่หลังพระที่นั่งอิสราวิจิตรด้านข้างเหนือ สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๖) พระที่นั่ง “บวรปวิศร” ตั้งอยู่ด้านตะวันตกตรงพระที่นั่งอิศเรศร์ราชานุสรณ์ด้านใต้ สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๗) พระที่นั่ง “วัดสันตพิมาน” ตั้งอยู่ด้านใต้ ข้างพระที่นั่งวายุสถาน อมเรศร์ สร้างในรัชกาลที่ ๑

- (๘) พระที่นั่ง “วายุสถานอมเรศวร” ตั้งอยู่ หลังพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย ได้
พระที่นั่งพรหมเศวต ฐาตา สร้างใน
รัชกาลที่ ๑
- (๙) พระที่นั่ง “พรหมเศวต ฐาตา” ตั้งอยู่ หลังพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย เหนือ
พระที่นั่งวายุสถานอมเรศวร สร้างใน
รัชกาลที่ ๑
- (๑๐) พระที่นั่ง “บุรพาภิรมย์” อยู่ ด้านตะวันออกเฉียงเหนือ ตรงหน้า
พระที่นั่งพรหมเศวต ฐาตา สร้างใน
รัชกาลที่ ๑
- (๑๑) พระที่นั่ง “ทักษิณามุข” อยู่ ด้านตะวันออกเฉียงใต้ ตรงหน้า
พระที่นั่งวัดสันตพิมาน สร้างใน
รัชกาลที่ ๑
- (๑๒) พระที่นั่ง “ปัจฉิมามุข” อยู่ ด้านตะวันตกเฉียงใต้ หลังพระ
ที่นั่งวัดสันตพิมาน สร้างในรัชกาลที่ ๑
- (๑๓) พระที่นั่ง “อุดรคามุข” อยู่ ด้านตะวันตกเฉียงเหนือ หลังพระ
ที่นั่งพรหมเศวต ฐาตา สร้างในรัชกาล
ที่ ๑
- (๑๔) พระที่นั่ง “ภิรมย์มณฑล” อยู่ ด้านตะวันออก ระหว่างพระที่นั่ง
บุรพาภิรมย์ แลพระที่นั่งทักษิณามุข
ตรง หน้า พระ ที่นั่ง วายุสถาน อม เรศวร
สร้างในรัชกาลที่ ๑

(๓๕) พระที่นั่ง “ปฤษฎางค์มณฑ” อยู่ด้านตะวันตก ระหว่างพระที่นั่ง
๒๕
ปัจฉิมาราม และพระที่นั่งอุดราราม
หลังพระที่นั่งวายุสถานอมเรศร์ สร้าง
ในรัชกาลที่ ๑

(๓๖) พระที่นั่ง “รังสรรค์จุฬาโลกย์” อยู่ด้านใต้สระล้อมรอบ ตรง
พระที่นั่งอิศราวินิจฉัยข้างใต้ สร้าง
ในรัชกาลที่ ๓

(๓๗) พระที่นั่ง “สนามจันทร์” เป็นพระที่นั่งเล็ก อยู่ข้างพระที่นั่ง
อิศราวินิจฉัย ด้านเหนือ.

(๓๘) พระที่นั่ง “ตำรารัตนประพาศ” อยู่ในส่วนดอกไม้ ด้านเหนือแห่งพระ
ที่นั่งบวรบริวัตร สร้างในรัชกาลที่ ๕

(๓๙) พระที่นั่ง “มณฑลภิเศก” เป็นพระที่นั่งองค์เล็ก คล้ายพระที่นั่ง
ดุสิตารามย์ อยู่ท้ายพระที่นั่งพุทไธ
สวรรย์ด้านใต้ สร้างในรัชกาลที่ ๑

(๔๐) พระที่นั่ง “เอกอภินิหาร” เป็นพระที่นั่งเช่นเดียวกัน อยู่ท้าย
พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ด้านเหนือ สร้าง
ในรัชกาลที่ ๑

(๔๑) พระที่นั่ง “นันทนิรมล” (ตำหนักแพวังน้ำ) อยู่ริมด้าน
ตรงประตูสุดาษฎ์ยาตร สร้างใน
รัชกาลที่ ๑

พระที่นั่งที่พระราชวังบางปอิน
ตั้งอยู่ในท้องที่อำเภอพระราชวัง แขวงกรุงเก่า

- (๑) พระที่นั่ง “ไอลัวรรยทิพย์อาสน์” เป็นปราสาททองคำเล็ก ตั้งอยู่กลางสระน้ำ นอกกำแพงพระราชวัง เยื้องหน้าพระที่นั่งวโรภาศพิมานด้านข้างซ้าย สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๒) พระที่นั่ง “วโรภาศพิมาน” องค์ใหญ่ตั้งอยู่ริมด้านน้ำ มีมุขแต่ท้องพระโรง ยื่นออกมานอกกำแพงพระราชวัง สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๓) พระที่นั่ง “อุทยานภูมิเสถียร” เป็นพระที่นั่งประกอบด้วยไม้ ๒ ชั้น ตั้งอยู่กลางสวน ในกำแพงพระราชวัง ตรงประตูเทวราชครรไล ด้านข้างซ้ายหรือทิศตะวันออก แห่งพระที่นั่งวโรภาศพิมาน สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๔) “เหมมณเฑียรเทวราช” เป็นปราสาทศิลาเล็ก ตั้งอยู่ข้างทิศใต้ แห่งพระที่นั่งไอลัวรรยทิพย์อาสน์ นอกกำแพงพระราชวัง เป็นที่ประดิษฐานเทวรูป สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๕) “วรรณภูมิเกษมด้านต์” เป็นตึก ๒ ชั้น ตั้งอยู่ด้านเหนือพระที่นั่ง

- วโรภาศพิมาน ในกำแพงพระราชวัง
สร้างในรัชกาลที่ ๕ แต่คึกคนได้รื้อ
เสียแล้ว จะสร้างใหม่
(๖) “สถาพรราชประยูร” เป็นตึก ๒ ชั้น ตั้งอยู่นอกกำแพง
พระราชวัง ตรงหน้าพระที่นั่งวโรภาศ
พิมานด้านใต้ริมตึกน้ำ สร้างใน
รัชกาลที่ ๕
- (๗) พระที่นั่ง “วิสุทธิศนา” เป็นหอสองกลององค์สูง ตั้งอยู่กลาง
เกาะในสวนในกำแพงพระราชวัง ด้าน
ข้างเหนือ พระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร
สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๘) “ตำหนักบุบผาประพาศ” เป็นตึกเล็กตั้งอยู่กลางสวนข้างทิศตะวัน
ตก แห่งพระที่นั่งอุทยานภูมิเสถียร
สร้างในรัชกาลที่ ๕
- (๙) พระที่นั่ง “เวหาศจำรูญ” เป็นพระที่นั่งแบบจีน ตั้งอยู่ด้านเหนือ
พระที่นั่งวิสุทธิศนา สร้างในรัชกาลที่ ๕

พระที่นั่งที่พระราชวังจันทร์เกษมกรุงเก่า

- (๑) พระที่นั่ง “พิมานรถยา”
(๒) พระที่นั่ง “พิไลยสัตตลักษณะ”
(๓) “พลับพลาจตุรมุข”

พระที่นั่งทเมองสมทปราว

- (๑) พระที่นั่ง “สมุททาภิมุข” สร้างในรัชกาลที่ ๕
 - (๒) พระที่นั่ง “วายุคุชไธยาสน์” สร้างในรัชกาลที่ ๕
 - (๓) พระตำหนัก “นาฏนาถารมย์” สร้างในรัชกาลที่ ๕
 - (๔) พระตำหนัก “สนมนิกร” สร้างในรัชกาลที่ ๕
 - (๕) โรง “สันถาคารสถาน” สร้างในรัชกาลที่ ๕
 - (๖) โรง “ศึกษาสงคราม” สร้างในรัชกาลที่ ๕
- เดียนเห็ดอแต่พระที่นั่งสมุททาภิมุขของค้ เดียว.

พระที่นั่งทพระนารายนราชนิเวศเมองลพบุรี

- (๑) พระที่นั่ง “ดุสิตสวรรค์มหาราสาท” องค์กลางที่มีทองพระโรง
ยื่นออกมาจากผนังท ๕ ด้าน บัดน
ปรักหักพังไปหมด ยังคงมีแต่ฐาน
ของเดิมเหลืออยู่.
- (๒) พระที่นั่ง “สุทธาโธสวรรค์” ตั้งอยู่ข้างด้านใต้ พระที่นั่งดุสิต
สวรรค์ ๗ มพนดาแต่มก้าแพงกันอยู่
บัดนี้ปรักหักพังไปหมด ยังคงมีแต่
ฐานของเดิมเหลืออยู่.
- (๓) พระที่นั่ง “จันทรวีศาล” ตั้งอยู่ด้านเหนือ พระที่นั่งดุสิตสวรรค์
หลังยาวมมุขเตจ.

- (๔) พระที่นั่ง “พิมานมงกุฏ” เป็นพระที่นั่งองค์ใหญ่สูง ตั้งอยู่ด้าน
ตะวันตก. สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๕) พระที่นั่ง “วิสุทธิวินิจฉัย” ต่อพระที่นั่งพิมานมงกุฏออกมา ข้าง
ตะวันออกเพนท้องพระโรง สร้างใน
รัชกาลที่ ๔
- (๖) “หอ-ไชยคำตรากร” องค์เล็กตั้งอยู่ ด้านตะวันออก.
- (๗) “หอ-อักษรคำตราคม” องค์เล็กตั้งอยู่ ด้านตะวันตก.

พระที่นั่งพระราชวังสนามจันทร์เมืองนครปฐม

- (๑) พระที่นั่ง “พิมานปฐม” สร้างในรัชกาลปัจจุบัน
- (๒) พระที่นั่ง “อริยมยุตต์” สร้างในรัชกาลปัจจุบัน
- (๓) พระที่นั่ง “สามัคคีสมมาตย์” สร้างในรัชกาลปัจจุบัน

พระที่นั่งเมืองราชบุรี

อยู่บนเขาดีคันารกไม่ม่นาม

พระที่นั่งที่พระนครศรีเมืองเพชรบุรี

- (๑) พระที่นั่ง “เพชรภูมิไพโรจน์” เป็นท้องพระโรงที่เสด็จออกขุนนาง ตั้งอยู่บนยอดเขามไหศวรรย์ สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๒) พระที่นั่ง “ปราโมทย์มไหศวรรย์” เป็นพระที่นั่งองค์ใหญ่ ตั้งอยู่หลังพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๓) พระที่นั่ง “เวชยันตภิเศกปราสาท” เป็นปราสาทองค์เล็ก ตั้งอยู่หลังพระที่นั่งราชธรรมสภา สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๔) พระที่นั่ง “ราชธรรมสภา” เป็นพระที่นั่งองค์ขวางยาว ตั้งอยู่ที่ใต้หลังพระที่นั่งปราโมทย์มไหศวรรย์ สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๕) “ฉันทาคารสถาน” ตั้งอยู่ที่เชิงยอดเขา หลังพระที่นั่งเหล่านันตงมา สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๖) พระที่นั่ง “พิฆาตเพชรเทเวศร์” ตั้งอยู่หน้าฉันทาคารสถาน เป็นที่สำหรับประทับ ทอดพระเนตร นคร สร้างในรัชกาลที่ ๔
- (๗) หอ — “จุฑาเทพปริศนา” ตั้งอยู่ที่เชิงเขา ตรงหน้าพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์เป็นหอพระปริศนา สร้างในรัชกาลที่ ๔